

opinie & analyse

Nabestaanden werken een richtlijn uit over de manier waarop zelfdoding in fictie in beeld mag komen. Maar moeten we niet even behoedzaam omspringen met de berichtgeving over zelfmoordterreur, werpt **GAEA SCHOETERS** op.

Zelfdoding, ook als aanslag, is altijd een uiting van wanhoop

Onlangs kreeg ik een mail van het Vlaams Audiovisueel Fonds: of ik wilde meewerken aan een bevraging over de manier waarop zelfdoding in fictie wordt getoond, omdat dit, volgens de nabestaandenwerkgroep Verder, het aantal zelfdodingen in Vlaanderen beïnvloedt. Hoewel ik me afvraag hoe zinvol een richtlijn betreffende zelfdoding in fictie is (vergeet elke Shakespeare), kan ik me voorstellen waar het schoentje knelt. Zelfdoding wordt nu eenmaal meestal gebruikt als spanningsverhogend dramatisch element, en vaak expliciet getoond.

Vraag: 'Houdt u rekening met het risico op het copycatteffect?' Mogelijk advies: toon nooit een methode van zelfdoding.' Ook de media hanteren dergelijke gedragsregels: logisch, toch?

's Anderdaags ontplofte in Manchester een bom op een popconcert. Meteen krioelde het in de media van de expliciete plaatjes en praatjes. Na elke aanslag volgt een handleiding van de weg naar beroemdheid: radicaliseringsproces, gedetailleerde modus operandi ... Nochtans is elke zelfmoordaanslag ook een zelfdoding. Blijkbaar gelden de gedragsregels dan plots niet meer. Alsof de aanslag beschrijven niet evenzeer tot copycattgedrag kan leiden. Is het niet vreemd dat we regelgeving ontwikkelen voor fictie, met als bedoeling mensen met suïcidale gedachten tegen zichzelf te beschermen, maar niet voor verslaggeving over een fenomeen waarbij tientallen slachtoffers vallen?

Sociale mobiliteit

Vraag: 'Zou u zelfdoding ooit voorstellen als een heroïsche daad?' Natuurlijk niet, roept elke fictieschrijver. Hij liegt: denk maar aan *Romeo en Julia*. Romantischer kan niet: wat is er mooier dan sterven voor de liefde? Helaas doen we hetzelfde in onze verslaggeving over de aanslagen. Ongewild schilderen we de daders als helden af, althans vanuit jihadistisch standpunt: IS gebruikt niet zomaar vooral footage van westerse media voor zijn propagandaclipjes. Ons woordgebruik ('IS-strijder', 'jihadi' ...) werkt mee in de hand dat hun daad niet als een persoonlijke ontsporing wordt gezien, maar als een 'heldendaad', gekoppeld aan een grotere beweging met een hoger doel. Want hun actie wordt niet beschreven als een gevolg van persoonlijke problemen (uitzichtsloosheid, kleine criminaliteit, drugsgebruik ...), maar toegeschreven aan extremisme. Door te focussen op hun religieuze motieven, to-

nen we jongeren misschien wel de weg naar radicalisering. 'Ik noem de daders geen monsters maar losers', toeterde Donald Trump na de aanslag; wellicht zijn eerste verstandige uitspraak sinds zijn aantreden. Want wie wil nu een loser worden?

Vraag: 'Zou u zelfdoding ooit voorstellen als een oplossing?' Ook hier helpen we de ronselaars een handje. De meeste aanslagplegers zijn pubers uit achterstandsbuurtjes, die in de kleine criminaliteit verzeild raakten. Hun sociale mobiliteit is nul, hun kans op maatschappelijk succes eveneens. Ze hebben het gevoel er niet bij te horen. Het is via die frustratie, dat gevoel van maatschappelijke 'onzichtbaarheid', dat ronselaars hen rekruteren: IS moet alleen maar de boodschap herhalen die wij hen impliciet geven: 'Wil je gezien worden? Ontplof dan.' Denk maar aan die top-taekwondoka: nooit een tv-camera gezien tot zijn broer betrokken bleek bij een aanslag (*DS 25 maart 2016*).

A fun guy

Vraag: 'Het tegenovergestelde van het imitatiegedrag is het Papagenoeffect, waarbij u de kijker/luisteraar hoop geeft. Kan hulpzoekend gedrag ook spanning creëren?' De vereni-

GAEA SCHOETERS

Wie? Journaliste en schrijfster.

Wat? Bij een zelfmoordaanslag gelden de gedragsregels voor de media ineens niet meer. De aanslag gedetailleerd beschrijven kan nochtans ook tot imitatiegedrag leiden.

ging van nabestaanden vraagt fictiemakers om alternatieve verhaallijnen te ontwikkelen, waarbij suïcidale gedachten worden omgezet in positieve oplossingen. Omdat ook happy ends spannend kunnen zijn. Helaas: dat verkoopt minder. Journalisten en sociale media worden financieel beloofd als ze terroristen geven wat ze het meeste verlangen: aandacht', schreef Joris Luyendijk (*DS 24 mei*). 'Want hoe sensationeler de beelden, hoe meer clicks.' Wellicht wringt daar het schoentje.

Vraag: 'Vindt u dat u verantwoordelijkheid draagt voor het gedrag van suïcidale personen?' Misschien moeten we daar eens ernstig over nadenken. Ook in de context van terreur. Wat als we niet alleen bijdragen aan de verspreiding van de angst, het beoogde doel van terreur, maar ook jihadi's bijmaken? Zolang we potentiële daders alleen 'erkenning' bieden na het plegen van een terreurdaad, wordt het aanzuigeffect steeds groter.

Onzin, vindt Tinneke Beeckman. Onze kwetsbaarheid bestaat erin dat wij het leven verkiezen boven de dood, terwijl een jihadi liever sterft dan leeft (*DS 26 mei*). Haar jihadi is een monster dat, gedreven door haat, liever de ander doodt dan probeert

Wat als we niet alleen bijdragen aan de verspreiding van de angst, maar ook jihadi's bijmaken?

gelukkig te leven. Dat is zijn ideologie. Beeckman ziet iets essentieels over het hoofd. De jongens die zichzelf oplazen, zijn geen gebrainwashte extremisten die met de paplepel meekregen dat moorden beter is dan leven, maar doodgewone tieners. In *The Independent* beschreven kennissen de dader van Manchester als *a fun guy*, die hield van feestjes, drank en drugs. Als zo iemand plots vatbaar wordt voor een ideologie die de dood boven het leven verkiest, moeten we ons afvragen waar het fout is gegaan. Zelfdoding, ook als aanslag, is altijd een uiting van wanhoop.

Welke alternatief bieden we?

Vraag: 'Zou u na uw voorstelling verwijzen naar zelfmoordlijn 1813?' Hulp en hoop blijken doorslaggevend voor suïcidepreventie. Stel je voor dat we na elk aanslagbericht het nummer van een hulplijn zouden meegeven. 'Voelt u zich aangetrokken tot het jihadisme, of vreest u dat iemand uit uw omgeving dreigt te radicaliseren? Bel dan ...' Het is een totaal andere aanpak: preventie in plaats van repressie. Jongeren proberen te bereiken voor ze 'afgaan'. Opvang en steun bieden aan de bevolkingsgroep die zich na elke aanslag meer gestigmatiseerd voelt, en vanuit die vervreemding steeds makkelijker radicaliseert.

Al levert dat natuurlijk een nieuw, vervelend probleem op: stel dat een volledige generatie banlieuejongeren de telefoon ter hand neemt: welk alternatief kunnen we hen dan bieden? Welke hoop kunnen we hen geven op een betere toekomst? Wellicht schuilt daarin de werkelijke uitdaging. Want niemand stapt voor zijn plezier zijn dood tegemoet. Zelfs terroristen niet. Zolang er hoop is, prefereren de meeste mensen het hier en nu op het hiernamaals. Maar als Europa hen minder te bieden heeft dan de dood, staan ons nog lastige tijden te wachten.

Wie vragen heeft rond zelfdoding, kan terecht op de zelfmoordlijn via het gratis nummer 1813 of op www.zelfmoord1813.be.

Leerlingen rouwen om Olivia Campbell, een van de slachtoffers van de aanslag in Manchester. © reuters